

TRIBUNA

La implicació de la Unió Europea en els fets d'Ucraïna

Sergey Sukhankin / Alla Hurska

Historiador rus i analista polític al Centre Internacional d'Estudis Polítics de Kiev /

Polítologa ucraïana a la UAB i analista polític al Centre Internacional d'Estudis Polítics de Kiev

Considerant les terribles conseqüències de la crisi actual a Ucraïna, ens hem preguntat si la Unió Europea (UE) només hauria d'expressar la seva preocupació sobre la democràcia i els drets humans o si també hauria d'intentar aconseguir que s'implementessin realment.

En els últims mesos, Ucraïna s'ha hagut d'enfrontar a perills que no només han posat en risc la seva sobirania com a actor en les relacions internacionals. De fet, aquests perills poden haver afectat la pau i la seguretat regionals (i potser també internacionals), cosa que podria requerir que altres actors, entre els quals la Unió Europea, hi intervinguessin. L'operació antiterrorista que es va declarar a la part sud-est del país i que ja s'ha emportat les vides de centenars de persones, així com els grans canvis geopolítics que van sorprendre a tants, són el resultat de conflictes que fa temps que existeixen, però que s'havien intentat amagar. Fa un any, pràcticament ningú podia imaginar la magnitud dels tràgics esdeveniments que tindrien lloc a Ucraïna, un dels pocs països del bloc post-soviètic que havia estat capaç d'evitar conflictes ètnics greus. Fins i tot si algú preveia que hi hagués violència, creia que passaria a la zona oest, no a l'est. La crisi econòmica en la qual s'ha trobat Ucraïna ha fet sorgir temes de seguretat energètica que havien estat vitals pel desenvolupament de la política nacional i internacional durant anys. Per tant, el recentment escollit president P. Poroshenko, en un futur immediat, haurà d'afrontar una llarga varietat de reptes que s'han tornat més

rellevants en els darrers temps.

Sense dubte, els fets que han posat Ucraïna a la vora del col·lapse (tant econòmic com pel que fa a la preservació de la sobirania) són una constel·lació d'esdeveniments. La crisi actual també ha estat desencadenada per accions imprudents, irresponsables i antipatriòtiques, que subseqüents administracions presidencials han anat realitzant des que Ucraïna va aconseguir la seva preuada independència després de la desintegració de la Unió Soviètica. També ha tingut molt a veure el fet que el desenvolupament general de la societat civil i de les elits intel·lectuals i diplomàtiques s'hagués mantingut extremadament baix, de manera que no han estat a l'altura de la importància dels reptes, tenint en compte el seu potencial i la seva complicada posició política. Alguns volen culpar a la Federació Russa, la veïna de l'est, d'un intent explícit de desestabilitzar la situació interna d'Ucraïna amb una agressiva campanya -que, en essència, és propaganda- i que compta amb el suport dels principals mitjans de comunicació, i amb sancions econòmiques imminents. Aquesta actitud cap al seu company i veí no només ha mostrat explícitament el ressorgiment de les ambicions imperials russes, sinó que ha posat a la palestra l'aproximació social darwinista i realista que les elits russes han adoptat com a nou vector per al futur desenvolupament del país. Això mostra que el règim polític rus confiarà en el nacionalisme com a nova font de legitimitat. És evident que tots aquests arguments i supòsits contenen llavors de veritat; ara bé, seria correcte culpar totalment de la crisi a la Federació Russa i als antics governs ucraïnesos?

“ La Unió Europea ha fet molt poc per prevenir una futura escalada de la violència a Ucraïna ”

Considerem que és vital no reduir les conseqüències de la crisi actual exclusivament a una de les dimensions de les quals hem parlat. De fet, l'actor més gran, el que té quasi 500 milions de persones residint en 28 països, una economia forta, estàndards de vida elevats i unes capacitats militars potencialment immenses -la Unió Europea- ha fet molt poc per prevenir una futura escalada de la violència a Ucraïna, evitant així assumir

responsabilitats en cas de trencament de l'estabilitat, la seguretat o la pau regionals. Tot i l'existència d'opcions pel que fa als diferents marcs institucionals i als mecanismes de cooperació regional que inclouen a Ucraïna, com per exemple l'Eastern Partnership, la reacció de la UE s'ha caracteritzat per la seva incapacitat de decidir una posició comuna clara que defensi les normes i els valors democràtics trepitjats. Després d'haver pressionat Ucraïna perquè signés el pacte d'associació amb propostes econòmiques poc clares, i negant-li fins i tot la més mínima possibilitat d'afegir-se a les seves estructures, quan les primeres protestes pacífiques van començar a la plaça Maydan -que van culminar amb el sorgiment de la violència-, sembla que la UE va optar per la retòrica en comptes de per fer passos concrets. No seria exagerat suggerir que, amb aquesta actuació, la UE va decebre els que havien aguantat i mort a Maydan pel futur europeu del seu preuat país.

A més a més, acceptant tàcitament l'annexió de Crimea (cosa que va trencar tots els principis de dret internacional existents, per no mencionar-ne els fonaments morals) i intentant no implicar-se en la crisi de l'est d'Ucraïna (clarament alimentada per Moscou), la UE, un cop més, ha deixat patent la seva incapacitat per defensar els principis i els valors als quals assegura ser fidel i fins i tot defensora. I els intents per afegir-se a les sancions econòmiques promogudes pels Estats Units contra la Federació Russa, incloent-hi el dificultar la construcció del gasoducte South Stream, semblen ser més aviat una acceptació a contracor que una estratègia ben planificada. Al seguir aquests esquemes de comportament basats en la indecisió i la tebiesa, la UE no només ha exacerbat la confiança russa en la seva capacitat de defensar els seus socis, sinó que també ha matisat la seva imatge internacional. Així, aquesta crisi ha desvelat alguns punts que s'hauran de tractar amb seriositat i decisió:

1. Tot i els múltiples (i costosos) intents declaratius per canviar la seva percepció, la UE segueix sent un poder suau (*soft power*) o civil: des del conflicte russo-georgià (agost de 2008), la UE no ha estat capaç de defensar els estats pels que s'ha preocupat, tant en el domini econòmic com en el militar.
2. La UE és incapaç, o no té voluntat, de parlar amb una sola veu de cara als canvis significatius: els estats membres segueixen una línia de comportament independent quan hi ha interessos nacionals pel mig. Així, alguns estats de la UE encara poden

seguir el camí de la “dependència” en les seves relacions amb Rússia, cosa que amenaça l’essència de tot el projecte europeu.

3. La UE no té la voluntat de donar la cara pels seus companys de l’est (Geòrgia, Moldàvia i Ucraïna) i té davant el repte de Rússia. En cas d’una futura desestabilització regional, això pot amenaçar l’atractiu de la UE i els mecanismes de poder suau que encara influeixen sobre els estats post-soviètics. Els antics països comunistes podrien tornar a caure sota l’òrbita d’influència de Rússia.

4. Rússia ha aconseguit allò que porta tant de temps buscant: l’evidència de la falta de determinació de la UE a l’hora d’involucrar-se amb un Moscou bèl·lic que ressorgeix i intenta expandir la seva “zona d’influència” sobre els antics satèl·lits de l’espai post-soviètic. Això generalment ho fa amb un ús destacat de la coerció i la intimidació.

5. No s’hauria de decebre a Ucraïna (ni a altres països post-soviètics): la UE només serà capaç de començar un diàleg constructiu d’adhesió de ple dret a les seves estructures una vegada tingui proves de l’estabilització i la millora de l’entorn econòmic i polític d’aquests països.

6. Si la crisi d’Ucraïna persistís més temps podria ser un greu perill per a l’estabilitat i la pau regionals, i la UE hauria de tractar les repercussions d’aquests fets. Tractar amb les conseqüències (el col·lapse econòmic d’Ucraïna i l’expansió d’un conflicte militar que podria conduir a una catàstrofe humanitària) segur que serà una tasca molt més difícil i pesada per a la UE.

“ La UE, o bé hauria de renunciar als seus intents d’incloure Ucraïna en les seves institucions o bé hauria de defensar els principis democràtics a la regió ”

Al fer que Ucraïna hagi d’escollir només entre el pacte d’associació i la unió fronterera, sense ni tan sols ponderar una sortida, tenint en compte els llaços geopolítics,

econòmics, etno-culturals, lingüístics i històrics d'Ucraïna amb la Federació Russa, i sense oferir cap perspectiva econòmica o de permanència clara, la UE hauria d'admetre la seva part de responsabilitat en la crisi. Tal com explica la famosa dita "un serà sempre responsable d'allò que ha domesticat" i seguint aquesta línia de comportament, la UE o bé hauria de renunciar explícitament als seus intents d'incloure Ucraïna en les seves institucions o bé hauria de defensar el seu (possible) futur membre necessitat i posicionar-se com un vertader defensor dels principis democràtics a la regió. Al cap i a la fi, sembla que si la UE optés pel primer camí, cometria els greus errors de les democràcies occidentals en el període d'entreguerres. Per tant, la qüestió hauria de ser: és la UE un actor supranacional global que pot assumir la important responsabilitat de guiar Ucraïna cap a la democràcia o prevaldran els interessos propis i financers per no fer-ho?

Fotografia : Viktor Kovalenko / CC BY / Desaturada. - *Manifestació d'ucraïnesos pro-europeus* -

© Generalitat de Catalunya